

**LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG**

**HLAHLobo YA MAKGAOLAKGANG**

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO  
BOEMO BO MAHARENG  
(Pampiri ya pele)**

**NAKO: dihora tse 2  
MATSHWAO : 80**

---

**DITAELO:**

- Pampiri ena e na le dikarolo tse THARO e leng A, B, C.
  - Araba dipotso kaofela.
  - Nomora dipotso ka nepo.
  - Fana ka mosebetsi o makgethe.
- 

**KAROLO YA A**

**TEKOKUTLWISISO**

**POTSO 1**

Bala seratswana se latelang o ntano araba dipotso tse se latelang:

Bosiu batho ba iphetola dikweta, ba qwayane ba tshabana. Kajeno motho e moholo kapa e monyenyanane o tlameha ho tsamaya a qwaile, ka ha a ka shebana le lefu ka mahlong ka nako efe kapa efe. Ha hona moo motho a ka reng o bobkehile, ke ka tlung, ka ntle thoteng ho tshwana feela.

Hangata mathata a tlhekefetso ya thobalano kapa ya matsoho e ne e le ya basadi feela, ebile e le ntho e hwesheletswang tlaase eka e a tshajwa. Kajeno mehla e fetohile, ho lla basadi, banna, bana le masea, ba lliwa ke tlhekefetso. Motho wa monna o se a kgona ho tlaleha hore o betilwe kapa o hlekefetswa ka ho shatjwa.

Dilolo o ne a itulela hahabo eka ke ngwana ya sa rateng dikgathatso. A thotse ebile e le mohlala thakeng tsa hae. Athe o tshaba ho tswela ka ntle hobane moahisane wa hae Thero a se a mo hlekefeditse ka thobalano, a bile a mo tshepeditse hore ha a ka a hlaba mokgosi o tla mo bolaya le lelapa la habo kaofela. A bona ho le molemo ho le nyaya la koloba. Ditletlebo di ngata ka bahlekefetsi hoo ba qetelang ba bolauwe ka sehloho. Lebakabaka ke hore ha ba tshwarwa ba tshwarwa nako e kgutshwane kapa ha ba tshwarwe ho hang. Thero le ha a ile a qetella a tshwerwe o ile nakwana tjhankaneng yaba o a lokollwa, o a kgutla o hlekefetsa Diblo le ho feta pele.

Ka mehla masedinyaneng, dithelebisheneng le diyalemoyeng re hlokomediswa ka mekgwa ya ho qoba tliekefetso ya mofuta ofe kapa ofe ka ho se tsamaye bosiu o le mong, o se tsamaye o le mong moo ho kgutsitseng ho se batho ba fetang ka tsela, o se bue le motho eo o sa mo tsebeng, jwalo-jwalo. Empa bothata ke hore tliekefetso ya motabo e etswa le ke motho eo o mo tsebang ebile o mo tshepile.

Masedinyana, mekgatlo e itseng e kang POWA le diyalemoya di leka ka hohle ho kgalema le ho thibela tliekefetso ya mofuta ofe kapa ofe. Batho ba lilelwa ke ditshepe ha fela ba ka fumanwa, empa ke hona ha e ntse e ja setsi. Thero le ba bang ba beha molato ho thokeho ya mesebetsi, ebe jwale motho o a ipotsa hore seo se amana jwang le tliekefetso kapa yona peto. Ke nnete mesebetsi ha e yo, batho ke bafutsana ba kollang ntsi hanong, empa e seng hore re fetohela tliekefetsong.

**Boiqapelo**

- 1.1 Matsatsing ana batho ba tsamaya ba qwaile ebe lebaka ke lefe? (2)
- 1.2 Bolela mofuta e mmedi ya tliekefetso eo basadi ba tobaneng le yona. (2)
- 1.3 Hlakisa hore mehleng ya jwale ke dihlopha dife tsa batho, ntle le basadi, ba llang ka tliekefetso. (3)
- 1.4 Hobaneng ha thaka tsa Dilolo di ne di etsetswa mohlala ka yena. (2)
- 1.5 Batliekefetsi ba fumanwa ba bolauwe ka sehloho ebe ha o bona lebaka ke lefe? (2)
- 1.6 Hantle-ntle ho thola le ho dula hae ha Dilolo ho ne ho bakwa ke eng? (2)
- 1.7 Baahisane ha ba sa tshepahala mehleng ena. Ee kapa Tjhe? Tshehetsa karabo ya hao ka ho qotsa ketsahalo e supang sena ho tswa seratswaneng (3)
- 1.8 Hobaneng ha Dilolo a ile a ikgethela ho **le nyaya le koloba** a sa ka a hlaba mokgosi. (2)
- 1.9 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse ka masakaneng:-
  - 1.9.1 ho hlaba mokgosi ke (ho lla, ho bokolla, ho etsa lerata) (1)
  - 1.9.2 ho le nyaya le koloba ke (ho nyanya, ho nyamela, ho itholela) (1)
  - 1.9.3 Dikweta ke (batho, dinokwane, ditsotsi) (1)
- 1.10 Ho tswa seratswaneng hothwe tliekefetso e ka qojwa ka mekgwa efe e MERARO? (3)
- 1.11 Ke mang ya neng a hlekefeditse Dilolo ka thobalano? (1)
- 1.12 BoThero ba re tliekefetso e bakwa ke eng? (2)
- 1.13 Tlhokomediso ka tsa tliekefetso le ho e qoba e hlahella kae? Bolela e le NNGWE? feela. (1)

- 1.14 Ke mokgatlo ofe o kgahlanong le tlhekefetso ya basadi? (2)
- 1.15 Fana ka malatodi a mantswe a latelang:
- 1.15.1 Kgutshwane (1)
- 1.15.2 Bosiu (1)
- 1.16 Na o a dumela hore tlhekefetso e amana le tlhokeho ya mesebetsi? Fana ka lebaka ho tshehetsa karabo ya hao (3)

**MATSHWAO A KAROLO YA A: [35]**

**KAROLO YA B**

**KAKARETSO**

**POTSO 2**

Akaretsa seratswana se latelang ka dintlha tse hlano feela tse jereng mohopolo wa sehlooho.

Batjha ha ba tsotelle dithuto tsa bona, seo ba se batlang feela ke tjehelete mmusong. Sena o se bona ka palo ya batjha ba imang e nyolohang ka sekgahla, le ha boraditaba, masedinyana, dithelebishene di bua ka mafu a thobalano, mekgwaya ho itshireletsa e mengatangata, feela batjha ba ntse ba etsa thobalano e sa sireletsehang. Na ebe ba tseba hore tjehelete e e tswang mmusong ke tjehelete e sebeleditsweng kathata? Le ha ba se ba e fuwa, tseo ba di etsang kayona di a swabisa. Ba bang ba bapala motshellano ka yona, bang ba enwa jwala ba reke diaparo tsa feshene ha ba bang e ba makgoba a bahlankana e le ha ho jewa yona tjehelete ena.

Batjha ba nyahlatsa bana le bonkgono ba bona ba sale moo ba poqwa ke tlala ha bona ba itulela matlong a R.D.P. ho jewa tjehelete ena e tswang mmusong. Ebe moo he, ke moo ho hlahang tse mpe tse tshwanang le bokgoba ba dihethefatsi, ho itaola, dithekefetso ka motabo kapa ho tlatlatjwa, bonokwane, jwalojwalo.

Ho a swabisa hore bana ba qwetse tebetebeng ya ntho tse mpe ka baka la ho se mamele le ho inehela jwaleng empa ho lekwa ho thusa bona ka mathata a bona a thobalano e bakang hore ba ime pele ho nako, le hore ba kgone ho fepa masea a bona ka tjehelete e tswang mmusong.

Boiqapelo

**MATSHWAO A KAROLO YA B: [10]**

KAROLO YA C  
TSHEBEDISO YA PUO

POTSO 3

Bala seratswana o nto araba dipotso tse latelang:

Bashanyana ba Mashaba ba ne ba haketse, ba phethoha hantle haholo. Tsokodibane a etsa menyakwe a thenthetsa, babohi ba butswela manaka, bomme ba ipalola ka medidietsane, hore ho utlwahale ka mpeng tsa makwala. Ha le hahlamela dithaba, la lla letanta. Jo! Mashaba wa batho a tlakasela, a fehelwa a re potlololo!, a ba a ba mobe ka mahlong ke ho swaba.

Motjhotjhonono Gr 9 D Lephotho. D. Masea

- 3.1 Ho tswa seratswaneng qolla dikarolo tsa puo tse latelang o be o di sebedise dipolelong.
- 3.1.1 Lebitso leo e leng lebitsobitso la motho. (1)
- 3.1.2 Lelahlelwa. (2)
- 3.1.3 Lehlalosi la mokgwa. (2)
- 3.1.4 Leetsisa / leetsisamodumo. (1)
- 3.1.5 Lerui. (1)
- 3.1.6 Lekgethi o be o bolele hore ke la mofuta ofe? (2)
- 3.2 Polelo ke ena : **hore ho utlwahale ka mpeng tsa makwala:**
- 3.2.1 Ngola polelo ena hape e le ho tatolo / kganyetso. (2)
- 3.2.2 Ke mokgabiso puo ofe o sebedisitsweng polelong e thalletsweng mola? (1)
- 3.2.3 Ngola leemedi bakeng sa lebitso lena **makwala** o be o sebedise leemedi la hao polelong. (2)
- 3.2.4 Sebedisa lekopanyi **hore** polelong ka tsela tse latelang:
- (a) e le ho sekaohore. (2)
- (b) e le lekopanyi polelong ya hao. (2)
- 3.2.5 Fetolela polelwana ena ho lekgethe letlang. **Bomme ba ipalola ka medidietsane.** (2)

[20]

## QOTSO B

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse e latelang:

Ka ha letsoho le fepela mmetso, morena o ile a bitsa banna kaofela ho sebetsa Mmoho, hobane ntjapedi ha e hlole ke sebata. Banna ha ba utlwela seo, ba bitsana, ba hatikelana hodimo ba sa fane sebaka ebile ba sa utlwelane bohloko, bohle ba batla ho sebeletsa basadi le bana ba bona, hobane ba utlwisisa hore monna ka mong wa ikgwanthella.

3.2.6 Ho tswa seratswaneng sebedisa mabitso a latelang ho bopa maele.

- (a) Letsoho. (2)
- (b) Monna. (2)
- (c) Morena. (2)
- (d) Basadi. (2)
- (e) Ngwana. (2)

3.2.7 Mantswe a thaletsweng mola ke mofuta ofe wa maetsi a letso. (3)

3.2.8 Qolla leakaretsi o be o le sebedise polelong ya hao. (2)

[15]

**MATSHWAO A KAROLO YA C: [35]**

**MATSHWAO KAOFELA: 80**